

Vägevaist rünksajupilvedest võib suviti alati rahet karta

Mõnda uuematest ilmarekorditest

Inimesi on alati köitnud ennenägematud asjad, olukorrad või nähtused. Ent ilmarekordid võivad olla lausa eluohtlikud. Kui spordivõistlusel loodetakse näha tippmarkide purustamist, siis maakera külma- või kuumarekordi püstitamise ajal ei tahaks küll kohal viibida. Samas äratavad uued rekordid kõikjal suurt tähelepanu.

Ain Kallis

Kui meie polaaruurija Vello Park läks 1981. aastal talvitu-ma Vostoki jaama, olevat talle vihjamisi soovitatud mõõta seal uus planeedi pakaserekord: Antarktise mandrile polaarjaama püstitanud riikide vahel oli ju käimas võistlus.

Külma sõja aegu olid kõik võidud olulised. Vello sellega hakkama ei saanud. Küll aga langes järgmise ekspeditsiooni ajal õhutemperatuur müstilise **–89,2 kraadini**.

See rekord on püsinud tänini – ilmselt oli ta mõõdetud kõigiti korrektselt. Muide, 560 kilomeetri kaugusel asuvas naaberjaamas, prants-

laste-itaallaste Concordias, on seni saavutatud „vaid“ $-84,6^{\circ}$. Ei juhtunud nii, nagu kaugest 1922. aastast pärit tuntuima kuumarekordiga $+57,8^{\circ}\text{C}$, mis annulleeriti seitsme aasta eest.

Et kanda hoolt ilmarekordite õiguse eest, lõi maailma meteoroloogiaorganisatsioon (WMO) 2006. aastal kliimakomisjoni juurde kliimaekstreemumite raportööri ametikoha, mida täidab Arizona ülikooli geograafiaprofessor Randy Cerveny [2]. Tema juhatusel on kinnitatud pikk ilmarekordite nimekiri, kust ekspertide rühm näiteks eemaldas pärast kolmeaastast juurdlemist Liibüa kuumarekordi, mis oli püsinud 90 aastat [1].

Vanim kehtiv ilma- või vähe-

malt ilmaga seotud rekord nimistus on 1888. aasta 20. aprillil Indias Morādābādis märatsenud rahetorm, mille tõttu sai hukka **246 elanikku**. Põhjapoolkera külmarekordina on raudselt püsinud 1892. aasta veebruaris Verhojanskis ja Oimjakonis mõõdetud **-67,8 °C**.

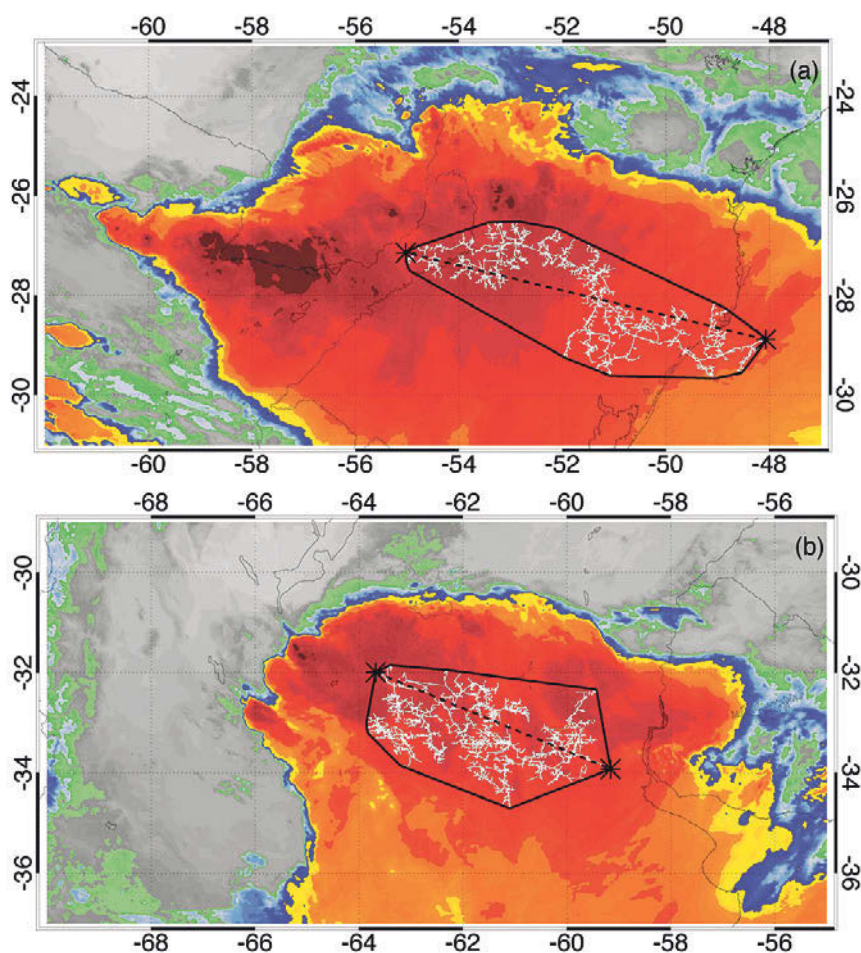
Mainitud ilma- ja kliimaekstremumite arhiivi on kogutud andmeid nii tavaliste ilmanäitajate, s.o – temperatuuri, tuule, õhurõhu, vihma (ühe minuti, 1-, 12-, 24-, 48-, 72-, 96-tunnised ning aasta sajukogused) ja rahe kui ka ebatavalisemate ilmastikunähtuste kohta, nagu tornaadod, orkaanid ja ookeanilainete kõrgus. Ja seda kõike poolkerade, mandrite ja WMO regioonide kaupa. Troopiliste tsükloonite kohta saame näiteks teada, millised on olnud kõige intensiivsemad, suuremad ja väiksemad pöörised ning nende silmade suurus, tuulte tugevus, eluiga, surmavus jne.

Kõige uuemad ilmarekordid. Väga kiiresti kulgenud sündmuse kohta tavatsetakse öelda, et see leidis aset välgukiirusel. Selline kiirus tähendab tegevust 0,2 sekundi jooksul, nii pikk on tavalise välgu eluiga. Ent selle ajaga jõuab säde käia pilve ja maa vahel üles alla isegi paarkümmend korda.

Ilmastikunähtusena on äike koos oma tuntavate ilmingute välgu ja müristamisega olnud aastatuhandete jooksul teadagi suurejooneline vaatamäng. Aga neid on olnud väga raske mõõta.

Guinnessi rekordite seas on üles märgitud maksimaalne välgupikkus, hinnanguliselt 32 kilomeetrit, kuid on kirjeldatud ka pikemaid pikse-noole teekondi. Nii et pole sugugi võimatu, et välg tuleb selgest taevast. Välgunool kulgeb kõige väiksema takistusega teed mööda, alati pole see sirgjooneline.

Praeguses ilmarekordite nimekirjas on koguni kaks esmapilgul usumatut tiptulemust. Jaanipäeval teatati WMO peakorterist, et on kinnitatud pikim nn megavälg, mis sähvatas 2018. aasta 31. oktoobril Brasiilia lõunaosas, läbides 709-kilomeetrise vahemaa, ulatudes Atlandi ookeanist kuni Argentinani. Selline on näiteks

Satelliidipildid rekordilistest megavälkudest. Ülemine pilt kujutab pikimat välku, mis löi 31. oktoobril 2018 Brasiilias, ja alumine kestvaimat välku, mis sähvis 4. märtsil 2019 Argentinast

vahemaa Kärđlast Kopenhaagenini.

Kuidas seda maad mõõdeti? Meteoroloogid kasutasid hiigelvälgu ulatuse kindlaksmääramisel geostationaarseid satelliite. Varasem rekord kuulus 320-kilomeetrisele välgu- le, mida nähti 2007. aastal USA-s

Välgunool kulgeb kõige väiksema takistusega teed mööda.

Oklahoma osariigis just *halloween*'i ajal. Selle tulemuse määramiseks kasutati maapealsete välgudetektorite võrku (säärast detektorit saab näha ka Tõraveres).

Teine rekord on pikim välgu kestuse aeg: tervelt **16,73 sekundit**. Selle ajaga jõuavad paljud joosta sada meetrit. See megavälg löi Argentinast

2019. aasta 4. märtsil. Eelmine rekord, nimelt 7,74 sekundit, kuulus Lõuna-Prantsusmaal 2012. aasta 30. augustil mõõdetud välgu- le. Muide, pärast seda välku tuli nähtuse definitsiooni muuta: enam ei ole see „lühem sekundist“, vaid pidev sädelahendus atmosfääris.

Lõpetuseks. Rekordina on kirja pandud ka suurim ühe välgulöögi- ga hukkunud inimeste arv, nimelt **21** (Zimbabwe, 1975. aasta 23. detsember) ning suurim ühe äikese tõttu elu kaotanute arv: 1994. aasta 2. novembril kaotas elu **469** Egiptuse linna Dronka elanikku. ■

1. Kallis, Ain 2020. Maa ilmarekordid aina uuenevad 1. – Eesti Loodus 71 (6): 60–61.
2. wmo.asu.edu/content/committee-record-assessment.

Ain Kallis (1942) on meteoroloog ja klimatoloog, Eesti keskkonnaagentuuri peaspetsialist.